

ความพร้อมของบุคลากรทางการแพทย์และหน่วยงานสาธารณสุขเรื่องโรคพิษสุนัขบ้า ในพื้นที่เสี่ยงจังหวัดตรัง พัทลุง สงขลา เมษายน 2561

หทัยทิพย์ จุทอง ส.บ. ร.ป.ม.

วาสนา ยกสกุล วท.บ.

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมของบุคลากรทางด้านสาธารณสุขในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า วิธีการศึกษา สัมภาษณ์พยาบาลห้องฉุกเฉินและเภสัชกร โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนในตำบลที่พบหัวสัตว์ที่ตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้ามากกว่าหรือเท่ากับ 2 หัว ระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 5 เมษายน 2561 จำนวน 10 แห่ง จำนวน 19 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เดือนเมษายน 2561 ผลการศึกษา: พบว่ามีแนวทางเวชปฏิบัติโรคพิษสุนัขบ้า (กรมควบคุมโรค) ร้อยละ 90 ผ่านการอบรมตามแนวทางเวชปฏิบัติสำหรับผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า ร้อยละ 80 ไม่มีการจัดทำแผนพับหรือโปสเตอร์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าหรือวิธีการปฏิบัติตัวเมื่อถูกสุนัขร้อยละ 70 ไม่ได้นำข้อมูลผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามาวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ลดจำนวนผู้สัมผัสโรค ร้อยละ 70 มีจำนวนวัคซีน/อิมมูโนโกลบูลินมี เพียงพอ ร้อยละ 55.45 มีการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้แนวทางการบริหารจัดการกรณีวัคซีนหรืออิมมูโนโกลบูลินกรณีไม่เพียงพอคือยืมโรงพยาบาลอื่น ร้อยละ 77.92 สรุปและวิจารณ์ผล: การรณรงค์ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังสัมผัสโรคในคน ให้ประชาชนที่มีประวัติถูกสัตว์กัดข่วนให้มารับการฉีดวัคซีนให้ตรงเวลาและครบชุดตามมาตรฐานจะช่วยลดการเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าได้ และการกระจายตัวของโรคพิษสุนัขบ้าอาจสัมพันธ์กับระดับความครอบคลุมของการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสัตว์ที่น้อยกว่าร้อยละ 80 โดยเฉพาะในสุนัขได้ ดังนั้นหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขทุกระดับต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งด้านกำลังคน ความรู้ ยา และเวชภัณฑ์สำหรับป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า

ความสำคัญ

พร้อมของบุคลากรทางการแพทย์และหน่วยงานสาธารณสุข, โรคพิษสุนัขบ้า

**The readiness survey of the Public Health Personal on Rabies in the risk areas of
Trang, Phatthalung, Songkhla, April 2018.**

Hataitip Juthong B.P.H.,M.P.A.

Wasana yoksakool B.S.

Office of Disease Prevention and Control 12 Songkhla

Abstract;

Objective To study the readiness of the Public Health personal In prevention and control of rabies
Method of study; To interview the nurse in imergency room and pharmacist the hospital in area which got 2 or more rabies infected samples in that period for 10 hospitals and 19 interviews.Result; 90% got training on medicine practice for action and conduct on contacting rabies patient.- 80% no leaflet or poster for rabies disease knowledge or recommendation after got dog bited.- 70% not taking information for analysis to reduce the number of rabies infected contacted patient.- 70% have sufficient vaccine or immunoglobulin. 77.92% has common practice that borrow from others hospital if vaccine or immunoglobulin not sufficient.Summary and comment; Campaign for getting anti rabies vaccination after contected rabies platient and whom got dog bited or scratched in time and correct doses can reduce mortality from rabies. rabies out break may relate to the coverage of anti rabies vaccination Therefor all pu lic health care office to be ready in man power,knowledge,drugs and madical supplies for rabies prevent and control.

Key Word Readiness of the Public Health Personal Rabies

บทนำ

ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2561 ถึงวันที่ 5 เมษายน 2561 สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 ได้รับรายงานผู้ป่วยโรคพิษสุนัขบ้า จำนวน 3 คน อัตราป่วย 0.06 ต่อประชากรแสนคน เสียชีวิต 3 คน อัตราตายต่อประชากรแสนคน 0.06 อัตราผู้ป่วยตาย ร้อยละ 100 เป็นเพศชายทั้ง 3 คน จากจังหวัดพัทลุง ตรัง และ สงขลา จังหวัดละ 1 คน สาเหตุการเสียชีวิต เนื่องจากผู้ถูกสุนัขกัดไม่ไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า สุนัขที่กัดส่วนใหญ่เป็นสุนัขที่มีเจ้าของ สถานการณ์สัตว์ติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า ระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 5 เมษายน 2561 ในเขตสุขภาพที่ 12 สงขลา มีจำนวนหัวสัตว์ที่ตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าจำนวน 79 หัว สัตว์ที่พบมากที่สุดคือสุนัขจำนวน 69 หัว รองลงมาคือโคจำนวน 6 หัว และแมว จำนวน 4 หัว จังหวัดที่พบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์มากที่สุดคือ จังหวัดสงขลาจำนวน 42 หัว รองลงมาคือ จังหวัดสตูลจำนวน 17 หัว และจังหวัดตรังจำนวน 13 หัว การป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า สามารถทำได้หลายแนวทาง เช่น การให้ผู้ที่ถูกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมข่วนไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครบชุด การฉีดวัคซีนให้กับสัตว์ได้มากกว่าร้อยละ 80 ต่อเนื่องทุกปี การควบคุมประชากรสุนัขและแมว การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและมีความตระหนัก ช่วยลดการเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าได้ สำนักงานป้องกันและควบคุมโรคที่ 12 สงขลาจึงได้สำรวจความพร้อมของ

บุคลากรในโรงพยาบาลในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนในพื้นที่ที่ตรวจหัวสัตว์พบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าสูง เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานจัดทำแนวทางในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาเก็บข้อมูลจากพยาบาลห้องฉุกเฉินและเภสัชกร โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชนในพื้นที่ตำบลที่พบหัวสัตว์ที่ตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้ามากกว่าหรือเท่ากับ 2 หัว ระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 5 เมษายน 2561 ในจังหวัด ตรัง พัทลุง สตูลกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) พยาบาลห้องฉุกเฉินและเภสัชกร โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน 10 แห่ง จำนวน 19 คน สัมภาษณ์โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลาที่ผ่านการชี้แจงแนวทางการสัมภาษณ์

1. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นโดยการทบทวนวรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีทั้งหมด 2 ส่วน ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาปฏิบัติงาน

1.2 การประเมินความพร้อมของบุคลากรทาง การแพทย์ ประกอบด้วยคำถามความรู้ 12 ข้อเมื่อได้สร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้วได้นำเสนอคณะกรรมการ

การตอบโต้ภาวะฉุกเฉินทางด้านโรคพิษสุนัขบ้า
สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา
ตรวจสอบความถูกต้องเนื้อหา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล
จากผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12
สงขลา ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลในพื้นที่ที่
ดำเนินการเพื่อประสานงานไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2.2 ประสานงานผู้รับผิดชอบในพื้นที่ดำเนินการ
ของแต่ละ โรงพยาบาลเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการ
ทำวิจัยและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

2.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการ
สัมภาษณ์พยาบาลห้องฉุกเฉินและเภสัชกร

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละความพร้อมของพยาบาล

ความพร้อมของพยาบาล	จำนวน	ร้อยละ
แนวทางเวชปฏิบัติโรคพิษสุนัขบ้า(กรมควบคุมโรค)		
มี	9	90
ไม่มี	1	10
ผ่านการอบรมตามแนวทางเวชสำหรับผู้สัมผัสปฏิบัติโรคพิษสุนัขบ้า		
อบรม	8	80
ไม่อบรม	2	20
ในระยะเวลา 1 ปีมีผู้ป่วยสัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามารับการรักษา		
มี	10	100
ไม่มี	0	0

2.4 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์
ถูกต้อง พร้อมนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการวิจัยตามวิธี
ทางสถิติต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์
สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ค่าความถี่
และร้อยละ

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปโรงพยาบาลทั่วไป 1 แห่ง

โรงพยาบาลชุมชน 9 แห่ง ในจังหวัดตรัง พัทลุงและ
สงขลา จำนวน 19 คน เพศชาย 4 คน เพศหญิง 15
คน ตำแหน่งเภสัชกร 9 คน พยาบาล 10 คน อายุการ
ทำงานเฉลี่ย 20 ปี อายุเฉลี่ย 44 ปี จบการศึกษาระดับ
ปริญญาตรีจำนวน 16 คน ปริญญาโทจำนวน 3 คน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ความพร้อมของพยาบาล	จำนวน	ร้อยละ
มีการจัดประชุมแพทย์ พยาบาลและบุคลากรที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางการดูแลรักษาผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้าให้เป็นแนวทางเดียวกัน		
จัด	9	90
ไม่จัด	1	10
มีการจัดทำแผ่นพับหรือโปสเตอร์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าหรือวิธีการปฏิบัติตัวเมื่อถูกสุนัขกัด	3	30
มี	7	70
ไม่มี		
มีโครงการรณรงค์ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามแนวเวชปฏิบัติโรคพิษสุนัขบ้า		
มี	7	70
ไม่มี	3	30
นำข้อมูลผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้ามาวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ลดจำนวนผู้สัมผัสโรค		
มี	3	30
ไม่มี	7	70

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละความพร้อมของเภสัชกร

ความพร้อมของเภสัชกร	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนวัคซีน/อิมมูโนโกลบูลินมีเพียงพอ		
เพียงพอ	5	55.55
ไม่เพียงพอ	4	44.45
การวิเคราะห์ข้อมูลการใช้วัคซีน/อิมมูโนโกลบูลิน		
วิเคราะห์	6	66.67
ไม่วิเคราะห์	3	33.33
แนวทางการบริหารจัดการกรณีวัคซีนหรืออิมมูโนโกลบูลินกรณีไม่เพียงพอ		
ยืมโรงพยาบาลอื่น	7	77.77
ประสานงานสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	1	11.11
ส่งต่อผู้ป่วยไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลใกล้เคียง	1	11.12

วิจารณ์

โรคพิษสุนัขบ้ายังคงเป็นปัญหาที่สำคัญทางสาธารณสุข โดยเฉพาะในแถบภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในปี 2561 พบผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าที่จังหวัดตรัง พัทลุง สงขลา ซึ่งเป็นภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ปัจจัยที่สำคัญของการพบผู้เสียชีวิตคือการจัดการบาดแผลที่ไม่ถูกต้อง และการไม่เข้าพบแพทย์เพื่อรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังสัมผัสโรค การกักของสุนัขยังคงเป็นสาเหตุการเกิดโรคในคนที่สำคัญประกอบกับความรู้ และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันควบคุมโรคทั้งในคนและสัตว์ยังมีจำกัด ผู้ถูกสัตว์กัด ไม่ได้เข้ารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังสัมผัสโรคเนื่องจากเข้าใจว่าถูกกัดข่วนแผลเล็กน้อยจะไม่ใช่โรคพิษสุนัขบ้า การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยงและสัตว์จรจัดเป็นโปรแกรมที่สำคัญของการลดการติดต่อของโรคมาสู่คน การใช้มาตรการนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าสามารถลดการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าในคนได้อย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นมาตรการที่สำคัญในการลดโรคพิษสุนัขบ้าในคนคือการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสัตว์และควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ ร่วมกับการณรงค์ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังสัมผัสโรคในคน ให้ประชาชนที่มีประวัติถูกสัตว์กัดข่วนให้มารับการฉีดวัคซีนให้ตรงเวลาและครบชุดตามมาตรฐานจะช่วยลดการเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าได้ และการกระจายตัวของโรค

พิษสุนัขบ้าอาจสัมพันธ์กับระดับความครอบคลุมของการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสัตว์ที่น้อยกว่าร้อยละ 80 โดยเฉพาะในสุนัขได้ ดังนั้นหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขทุกระดับต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งด้านกำลังคน ความรู้ ยาและเวชภัณฑ์สำหรับป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า

ข้อเสนอแนะจากการสัมมนา

1. กรณีเกิดการระบาดและมีผู้สัมผัสจำนวนมากให้หน่วยงานที่เล็กกว่า เช่น รพ.สต. นำวัคซีนไปช่วยฉีดในกรณีฉีดเข็มที่ 2 , 3, 4
2. ต้องการให้ ฉีด Pre-exposure ในประชาชน ให้อยู่ในโปรแกรมวัคซีน
3. เกณฑ์การคำนวณการให้ เชรุ่ม ในผู้ป่วยที่มีน้ำหนักมากกว่า 100 กิโลกรัม (สูตรการคำนวณ)
4. ผู้ป่วยถูกสุนัขกัดถ้าให้ Augmentin แล้วไม่ได้ผลทางการแพทย์จะให้ Antibiotic ตัวไหน
5. ให้จัดประชุมเรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า ให้ VDO conferenceจากกรมควบคุมโรค พร้อมกันทั่วประเทศ
6. ขอให้สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา จัดทำแนวทางการดำเนินงานโรคพิษสุนัขบ้า สำหรับรับเจ้าหน้าที่บุคลากรทางการแพทย์เน้น เกี่ยวกับแนวทางการรักษา การให้ยา การเก็บตัวอย่าง รวมถึงแนวทางการจัดการศพ
7. ขอให้สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา จัดทำแนวทางและเกณฑ์การเปิด EOC ระดับอำเภอ

8. การฉีดวัคซีนให้แก่ผู้จัดการศพ ผู้สัมผัสใกล้ชิดระดับไหนกับผู้ติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า

9. การบันทึกข้อมูล รหัส ICD10 ในผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า ที่มาฉีดวัคซีน ให้ลง รหัส ICD10 อะไร

10.ให้สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา ผลักดันให้ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ในเขตสามารถตรวจหาเชื้อ Rabies ในคนได้

11. ให้สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา หรือกรมควบคุมโรคมีผู้เชี่ยวชาญที่สามารถตอบคำถามแนวทางการรักษา การฉีดวัคซีน องค์ความรู้โรคพิษสุนัขบ้าให้กับบุคลากรทางด้านสาธารณสุขแบบเบ็ดเสร็จและทันที ตลอด 24 ชั่วโมง ที่ไม่ใช่หมายเลข 1422

12.ขอสนับสนุนวัคซีนจากสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลาในพื้นที่ที่มีผู้ป่วยเสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า เป็นกรณีพิเศษ

13..การสื่อสารความเสี่ยงกรณีเข้าใจผิดว่าการเสียชีวิตเกิดจากการรับวัคซีนขอให้ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา สนับสนุนเจ้าหน้าที่มาชี้แจง เพื่อสร้างความเข้าใจ

14. อยากให้มีการแลกเปลี่ยนการบริหารงบประมาณ ระหว่างพื้นที่ ที่มีปัญหา

15. การบันทึกข้อมูลในรายงานรง.36 ให้ดึงข้อมูลจากโปรแกรม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดตรัง พัทลุง สงขลา ในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลาที่สนับสนุนแนวทางการดำเนินงานและงบประมาณ คุณบงกช เชื้อชาญยนต์ รองผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา ที่ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน และเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลาที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.โรคพิษสุนัขบ้า
(ออนไลน์). 2561 [เข้าถึงวันที่ 9 พ.ค. 2561].
เข้าถึงได้จาก <http://www.ku.ac.th/e-magazine/april48/know/rabies.html>
2. สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวง
สาธารณสุข.รายงานโรคในระบบเฝ้าระวัง 506
http://www.boe.moph.go.t/boedb/surdata/506wk/y58/d42_3158.pdf
3. ชีรพงศ์ ยืนยงโอฬาร. ระบาดวิทยาโรคพิษสุนัขบ้า
ในสัตว์ของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2549–
2554 [ออนไลน์]. 2555[เข้าถึงวันที่ 9 พ.ค. 2561].
เข้าถึงได้จาก <http://dcontrol>.
4. องค์อร ประจันเขตต์ เวชสารแพทย์ทหารบก
(Royal Thai Army Medical Journal) Vol 65 No
3: July-September, 2012<https://tcithaijo.org/index.php/rtamedj/article/view/5455>
15พ.ค 2561
5. อรุณพร สการะเสถณี และคณะ การสำรวจ
ความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติ จากการสอบสวน
กรณีผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า จังหวัดจันทบุรี
ปี 2558 OSIR, September 2017, Volume 10,
Issue 3, p.1-8 15พ.ค 2561